

УДК 336.6

Сорока Марія Анатоліївна

студентка

Київського національного університету технологій та дизайну

Soroka Mariia

Student of the

Kiev National University of Technologies and Design

Тарасенко Ірина Олексіївна

доктор економічних наук, професор,

професор кафедри фінансів та бізнес-консалтингу

Київський національний університет технологій та дизайну

Tarasenko Iryna

Doctor of Economics, Professor

Kyiv National University of Technologies and Design

ORCID: 0000-0003-3626-4377

Коваленко Дмитро Іванович

кандидат економічних наук, доцент,

доцент кафедри фінансів та бізнес-консалтингу

Київський національний університет технологій та дизайну

Kovalenko Dmytro

Candidate of Economic Sciences, Associate Professor

Kyiv National University of Technologies and Design

**УДОСКОНАЛЕННЯ СИСТЕМИ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ
СУБ'ЄКТІВ ПІДПРИЄМНИЦТВА В АГРОПРОМИСЛОВІЙ ГАЛУЗІ**

**СОВЕРШЕНСТВОВАНИЕ СИСТЕМЫ ФИНАНСОВОЙ
БЕЗОПАСНОСТИ СУБЪЕКТОВ ПРЕДПРИНИМАТЕЛЬСТВА В
АГРОПРОМЫШЛЕННОЙ ОТРАСЛИ
DEVELOPMENT OF THE SYSTEM OF FINANCIAL SECURITY OF
BUSINESS ENTITIES IN THE AGRICULTURAL INDUSTRY**

***Анотація.** Аграрний сектор економіки є провідним в економіці України. Фінансова безпека агропромислових підприємств як складова фінансової безпеки країни є одним із стратегічних напрямків розвитку економічної політики України, оскільки саме розвиток аграрного сектору економіки здатен забезпечити продовольчу безпеку не лише в нашій країні, а й у світі.*

Серед науковців, що займаються вивченням і дослідженням питань, присвячених аграрній галузі, дуже часто виникають дискусії з приводу взаємозв'язку фінансової безпеки з ефективним розвитком підприємництва у аграрній сфері, а, отже, впливу на забезпечення загальної – продовольчої, екологічної, соціальної та економічної – безпеки країни. Ці дискусії зумовлені складністю та особливостями фінансових відносин у цій галузі. Таким чином, підтримка належного рівня фінансової безпеки підприємств аграрної сфери є одним із першочергових завдань розвитку економіки України.

Стаття присвячена дослідженню системи фінансової безпеки агропромислових підприємств та окресленню основних напрямів її оцінювання.

***Ключові слова:** фінансова безпека; фінансова безпека агропромислових підприємств; фінансова діагностика в системі фінансової безпеки.*

Summary. *The agricultural sector of the economy is the leading one in the economy of Ukraine. The financial security of agro-industrial enterprises as a component of the country's financial security is one of the strategic directions of the development of the economic policy of Ukraine, since it is the development of the agrarian sector of the economy that is able to ensure food security not only in our country, but also in the world.*

Among scientists engaged in the study and research of issues related to the agricultural sector, discussions often arise about the promotion of financial security to the effective development of agricultural entrepreneurship, and therefore, the provision of general – food, ecological, social and economic – security of the country. These discussions are due to the complexity and peculiarities of financial relations in this field.

Therefore, maintaining the appropriate level of financial security of enterprises in the agricultural sector is one of the primary tasks of the development of the economy of Ukraine.

The article is devoted to the study of the system of financial security of agro-industrial enterprises and the outline of the main directions of its evaluation.

Key words: *financial security; financial security of agro-industrial enterprises; financial diagnosis of the financial security system.*

Постановка проблеми. В українській економіці наразі провідне місце займає аграрний сектор. Україна виступає одним з найбільших постачальників агропромислової продукції у світі. На підтвердження цієї тези прикладом слугує теперішня ситуація: так, з початком повномасштабного вторгнення Російської Федерації на територію суверенної України виникла загроза продовольчої кризи та голоду в країнах третього світу. У зв'язку з тимчасовою окупацією територій, прилеглих до Азовського моря та мінуванням вод Чорного моря, українські порти виявилися заблокованими військами РФ. Через це судна з українським

зерном не мали можливості вийти в море та доставити вантаж до країн-покупців.

Зважаючи на вищевикладене, дослідження питання розвитку системи фінансової безпеки суб'єктів підприємництва агропромислової галузі є актуальним і таким, що потребує особливої уваги у реаліях сьогодення для забезпечення добробуту, стабільності та високого рівня життя і безпеки у післявоєнний час, а також на етапі відбудови країни.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У сучасній науковій літературі питання фінансової безпеки загалом і фінансової безпеки підприємств зокрема є поширеним і досліджуваним. Серед вітчизняних і зарубіжних науковців, які присвятили свої праці вивченню окресленої тематики, значущим є внесок таких вчених як: Бланк І. А. [1], Вдовенко Л. О. [2], Гривківська О. В. [3], Захаров О. І. [4], Картузов Є. П. [5], Кириченко О. А. [6], Кудря І. В. [6], Нонік В. В. [7], Пригунов П. Я. [4], Сергійчук М. Д. [7], Черненко О. С. [2] та інших. Проте, зважаючи на особливу актуальність в умовах військової агресії з боку РФ, більшої уваги потребує дослідження проблематики фінансової безпеки саме підприємств агропромислового сектора як провідного в економіці України.

Формулювання цілей статті. Метою статті є вдосконалення системи фінансової безпеки підприємств в агропромисловій галузі та виділення основних напрямків її оцінювання.

Виклад основного матеріалу. Зважаючи на відсутність єдності й однозначності наукової думки стосовно теоретичного обґрунтування та практичних розробок щодо забезпечення фінансової безпеки суб'єктів підприємництва в агропромисловій галузі, існує необхідність уточнення й узагальнення існуючого доробку з окресленої тематики з метою подальшого вдосконалення системи фінансової безпеки з урахуванням сьогоденних умов і реалій.

Наразі в науковій літературі відсутнє поняття «фінансова безпека суб'єктів підприємництва агропромислової галузі». Разом з тим, зважаючи на лідерські позиції сільського господарства при мінімальній державній підтримці аграріїв, вивчення цього поняття саме у розрізі підприємств агропромислового комплексу є необхідним і важливим.

Сутність поняття «фінансова безпека суб'єктів підприємництва в аграрній сфері» варто розглядати в широкому розумінні із зосередженням уваги на основному аспекті, такому як отримання прибутку, з виділенням специфічних для аграрного сектора економіки умов здійснення підприємницької діяльності, чітко визначених внутрішніх і зовнішніх загроз, пріоритетних цілей і стратегії розвитку. Це дозволить спрямувати зусилля на забезпечення належного рівня фінансової безпеки в умовах динамічної зміни зовнішнього та внутрішнього середовища функціонування підприємницьких структур [2].

Отже, фінансову безпеку суб'єктів агропромислового сектора можна визначити як такий стан, за якого розвитку аграрного підприємства нічого не загрожує, воно має можливість вільно розвиватися й отримувати прибуток, який є визначальним індикатором ефективності.

До цілей фінансової безпеки підприємств в аграрній сфері відносять [2]: забезпечення нормального фінансового стану аграрних підприємств; підвищення рівня конкурентоспроможності підприємницької діяльності; покриття ризиків гідротермічних і цінових умов господарської діяльності; інформаційне забезпечення ефективної аграрної, податкової, митної та іншої політики; забезпечення розвитку сільських територій у відповідності з децентралізацією органів місцевого самоврядування; забезпечення продовольчої та екологічної безпеки держави.

Основними факторами формування фінансової безпеки суб'єктів підприємництва аграрної сфери вважаємо не лише розвиток системи аграрного страхування, диверсифікованість аграрного бізнесу,

прибутковість, наявність резервного капіталу, націленість на підвищення рівня капіталізації, а й зацікавленість держави у підтримці та стимулюванні розвитку цієї галузі.

Ринкові умови господарювання вимагають від керівництва підприємств аграрної сфери забезпечення ефективного управління наявними фінансовими ресурсами та оптимізації їх використання, тож зростає роль формування на підприємстві цілісної системи фінансової безпеки. Це обумовлює необхідність одночасної розробки теоретичних і практичних питань з урахуванням особливостей агропромислової галузі України. Однак, при розробці на аграрних підприємствах такої системи необхідно пам'ятати, що проблема фінансової безпеки аграрних підприємств є системною – вона стосується одночасно усіх аграріїв.

Л. О. Вдовенко та О. С. Черненко пропонують під системою фінансової безпеки суб'єктів аграрного підприємництва розуміти цілісну структуру, яка складається з сукупності взаємопов'язаних складових елементів, які здатні забезпечити захист підприємства від можливих загроз (рис. 1). Метою цієї системи є запобігання кризовим явищам шляхом попередження негативних тенденцій у їх розвитку, оптимізації використання наявних фінансових ресурсів, необхідних для нейтралізації проблемних питань поточної діяльності, задля забезпечення ефективності та конкурентоспроможності підприємств [2]. Принципами побудови даної системи є: динамічність, комплексність, системність, компетентність, диверсифікація, об'єктивність, конфіденційність, гнучкість та адекватність висновків щодо стану фінансової безпеки.

Відповідно до рис. 1 основними елементами системи фінансової безпеки аграрних підприємств є фінансова діагностика та аналіз, фінансові важелі, фінансові методи та контрольні заходи.

Фінансовими важелями у такому випадку виступають доходи, витрати, податки, пільги тощо. Фінансовими методами – планування, прогнозування,

фінансове забезпечення, регулювання. У свою чергу, під контрольними заходами маємо на увазі проведення системних перевірок, аудиту та моніторингу рівня фінансової безпеки підприємства.

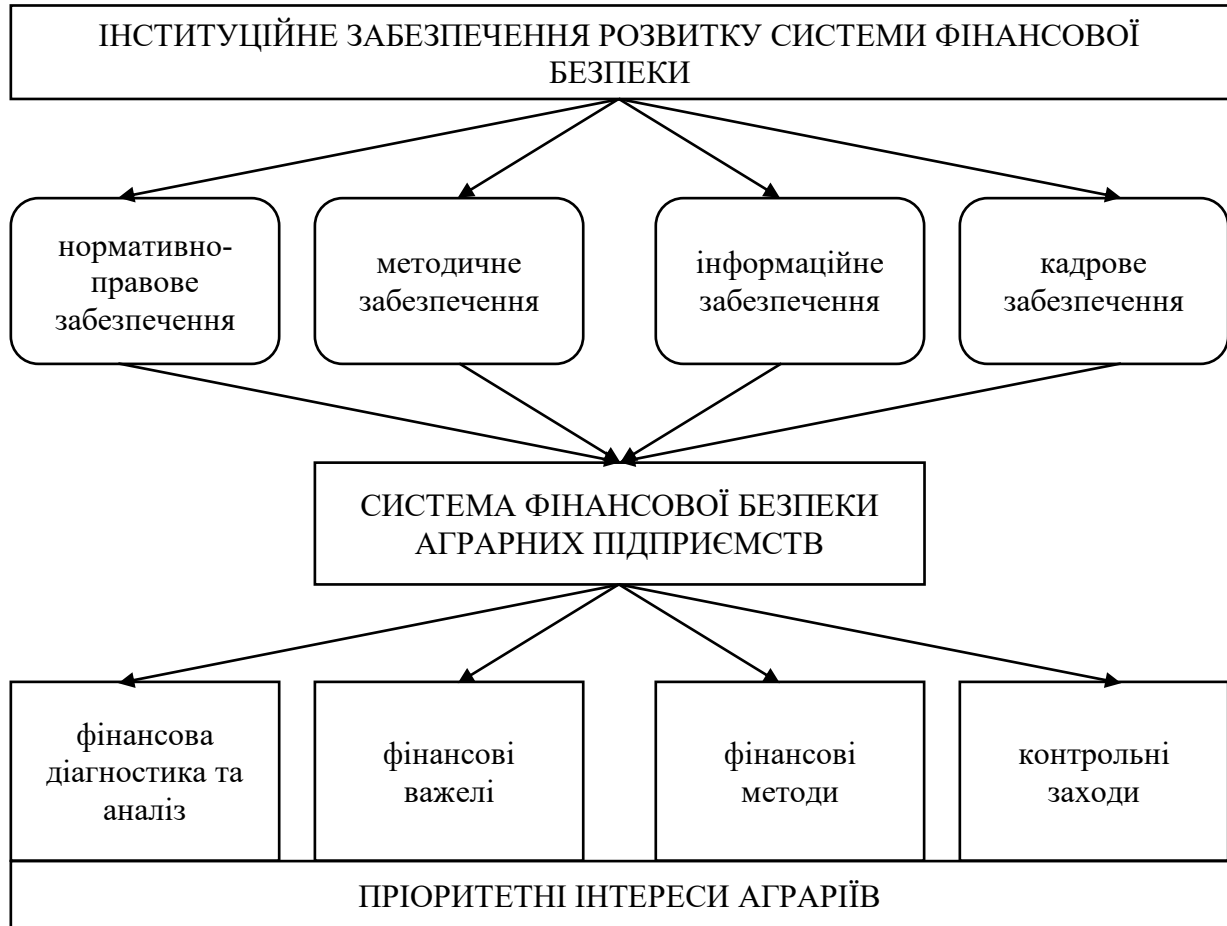

Рис. 1. Система фінансової безпеки аграрних підприємств

Джерело: [2]

Зарубіжний досвід з питань оцінювання рівня фінансової безпеки суб'єктів підприємництва базується на мультиплікативному дискримінантному аналізі з урахуванням ступеню впливу показників.

Побудувати систему оцінювання фінансової безпеки неможливо без виокремлення основних критеріїв, які сприятимуть визначенню її рівня. У праці [2, с. 35], запропоновано враховувати три основні критерії: фінансова стійкість і стабільність, результативність діяльності та ділова активність. Отже, представимо систему фінансової діагностики та аналізу фінансової безпеки суб'єктів підприємництва в агропромисловій галузі у вигляді рис. 2.

Рис. 2. Система фінансової діагностики та аналізу фінансової безпеки суб'єктів підприємництва агропромислової галузі

Джерело: розроблено авторами

Фінансову стійкість і стабільність доцільно оцінювати на основі розрахунку й аналізу відносних показників фінансової стійкості, визначення типу фінансової стійкості, факторного аналізу порогу рентабельності та запасу фінансової стійкості. Ділова активність може бути визначена шляхом проведення її комплексного оцінювання за системою показників, аналізу стійкості економічного зростання і аналізу дебіторської та кредиторської заборгованості.

Вважаємо, що ефективність ведення діяльності можна представити як ефективність використання капіталу. Для цього необхідно провести аналіз формування доходів, витрат і фінансових результатів, факторний аналіз

показників результативності та аналіз рентабельності діяльності підприємства за системою відповідних показників.

Аналізуючи представлену систему, доцільно зауважити, що три обрані критерії повинні оцінюватися комплексно як взаємопов'язані та взаємозалежні, тобто, відхилення однієї групи показників за певним критерієм від нормативних значень за умови оптимальних значень усіх інших не свідчить про наявні порушення у системі фінансової безпеки.

Швидкість та ефективність реакції менеджменту на можливі фінансові загрози, превентивні фінансові заходи та своєчасна ліквідація негативних наслідків внутрішніх і зовнішніх факторів впливу – це елементи успішної реалізації системи фінансової безпеки.

Для досягнення бажаного рівня фінансової безпеки підприємству необхідна розробка й імплементація в систему фінансового управління відповідного інструментарію впливу на фінансовий стан, впровадження моніторингу ділового середовища, діагностики рівня використання потенціалу підприємства та впровадження механізмів нейтралізації фінансових ризиків [1].

Наявність ефективного механізму управління фінансовою безпекою є запорукою стабільності фінансового стану та безпеки аграріїв, оскільки його основним завданням є сприяння створенню бізнес-середовища, яке буде відстоювати та захищати інтереси суб'єктів аграрного підприємництва, чим стимулюватиме їх подальший розвиток. Так, удосконалення методології та системи правового регулювання, формування сприятливого бізнес-середовища та надання рівного доступу до фінансових ресурсів сприятиме підвищенню рівня фінансової безпеки підприємств завдяки покращенню їх фінансового забезпечення. Ці завдання слід віднести до пріоритетних цілей державної політики в умовах економічної нестабільності через військову агресію з боку РФ та на етапі післявоєнного відновлення економіки України.

Таким чином, виникає потреба: комплексного відображення ознак, індикаторів і показників стосовно кожної конкретної небезпеки й загрози фінансовим інтересам підприємств; визначення послідовності оціночних процедур і заходів; створення умов для реалізації необхідних запобіжних, попереджувальних, профілактичних або коригуючих заходів щодо виявлення існуючих або потенційно можливих небезпек і загроз [2].

Організація системи моніторингу чинників фінансової безпеки аграрних підприємств повинна враховувати специфіку цієї галузі та її домінуючий вплив на економічний розвиток країни.

Моніторинг фінансової безпеки підприємств аграрної сфери передбачає проведення та реалізацію певних послідовних і пов'язаних між собою етапів, при правильному виконанні яких фінансовий менеджер буде здатен своєчасно виявити загрози та небезпеки у підприємницькій діяльності та застосувати заходи з їх нейтралізації.

Л. О. Вдовенко та О. С. Черненко [2] виділяють чотири етапи проведення моніторингу системи фінансової безпеки (рис. 3). Тобто, система заходів підтримки належного рівня фінансової безпеки повинна передбачати: постійний моніторинг впливу ймовірних загроз внутрішнього та зовнішнього середовища підприємств агропромислової галузі; розробку відповідних заходів при виникненні ризикових ситуацій; прийняття нестандартних і креативних рішень фінансовими менеджерами для покращення результативності діяльності.

У свою чергу, проблемами в системі оцінювання рівня фінансової безпеки суб'єктів підприємництва є: відсутність ефективної системи діагностики глибини кризових явищ; несформованість вітчизняної інфраструктури забезпечення безпеки бізнесу; недостатня ефективність органів державного управління всіх рівнів; недосконалість програмного, нормативно-правового та методичного забезпечення; недооцінка ролі

людського фактору в оцінюванні рівня фінансової безпеки; недосконалість системи нормативних значень оціночних коефіцієнтів [2].

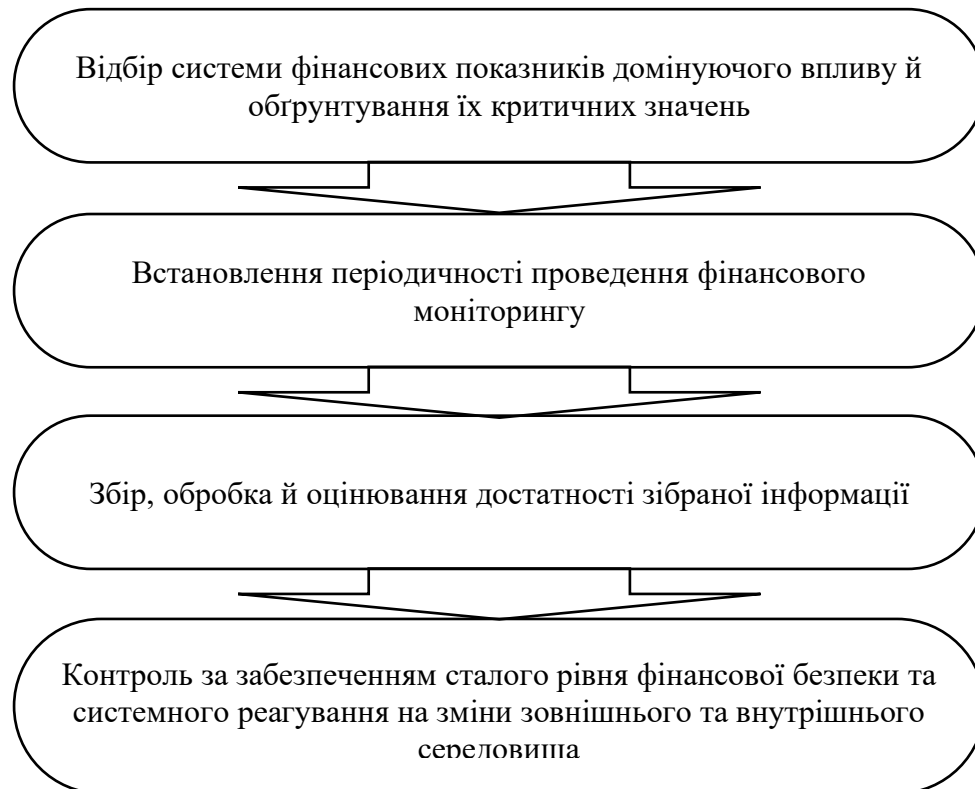

Рис. 3. Послідовність проведення фінансового моніторингу системи фінансової безпеки аграрних підприємств

Джерело: побудовано авторами на основі [2]

Зазначене дозволяє зробити висновок про необхідність створення у штаті агропромислових підприємств служби фінансової безпеки з двома відділами: внутрішнього та зовнішнього фінансового моніторингу.

Є. П. Картузов обґрунтовує систему вимог (принципів), яких доцільно дотримуватися при створенні служби фінансової безпеки як підсистеми системи управління підприємством, а саме [5]: безперервності; плановості; функціональної самостійності й інтегрованості до загальної системи управління підприємством; фінансової та економічної доцільності.

Завданнями фінансового менеджменту в забезпеченні фінансової безпеки суб'єктів підприємництва аграрної сфери мають бути такі, які

допоможуть досягти основної мети – забезпечення фінансової стійкості та максимізації ринкової вартості підприємства (рис. 4).

Рис. 4. Завдання фінансового менеджменту в системі формування фінансової безпеки аграрних підприємств

Джерело: розроблено авторами на основі [2]

Фінансовий менеджмент відіграє важливу роль у забезпеченні якісної системи фінансової безпеки. Застосування службою фінансової безпеки фінансового менеджменту дає можливість вирішити питання ефективного управління ресурсами та в перспективі забезпечити досягнення першочергових інтересів суб'єктів підприємництва агропромислової галузі.

Висновки. Фінансову безпеку суб'єктів підприємництва агропромислової галузі визначено як певний стан, за якого розвитку підприємства нічого не загрожує, воно має абсолютну можливість вільно розвиватися й отримувати прибуток, який є найважливішим індикатором ефективності господарювання.

Основними складниками оцінювання системи фінансової безпеки визначено фінансову стійкість і стабільність, ділову активність, а також

ефективність використання капіталу. Однак, при проведенні аналізу необхідно зважати на взаємопов'язаність цих складових.

Окрім того, наявність ефективної системи управління фінансової безпекою – це певний механізм, що здатен забезпечити стабільний фінансовий стан і захищеність аграрних підприємств, так як його основним завданням є організація середовища, яке матиме на меті захист інтересів суб'єктів підприємництва аграрного сектору, що, у свою чергу, стане стимулом його розвитку. Тобто, пріоритетними завданнями державної політики в умовах нестабільності через агресію з боку Російської Федерації, а також задля повоєнного відродження української економіки визначено: по-перше, поліпшення методології та системи правового регулювання, а по-друге, утворення сприятливого середовища та надання рівного доступу до фінансових ресурсів аграрним підприємствам, сприяння стабільному їх розвитку та забезпеченню достатнього рівня фінансової безпеки.

Література

1. Бланк И. А. Управление финансовой безопасностью предприятия. К. : Ника-Центр, Эльга. 2004. 784 с.
2. Вдовенко Л. О., Черненко О. С. Фінансова безпека суб'єктів підприємництва в аграрній сфері : Монографія / Л. О. Вдовенко, О. С. Черненко. Вінниця : ТОВ «Нілан-ЛТД», 2017. 252 с.
3. Гривківська О. В. Забезпечення фінансової безпеки сільського господарства : [Монографія] / О. В. Гривківська. Тернопіль : Астон, 2012. 340 с.
4. Захаров О. І. Організація та управління економічною безпекою суб'єктів господарської діяльності : навч. посіб. / О. І. Захаров, П. Я. Пригунов. К. : 2008. 257 с.

5. Картузов Є. П. Визначення фінансової безпеки підприємства: поняття, зміст, значення і функціональні аспекти / Є. П. Картузов // Актуальні проблеми економіки. 2012. №8(134). С. 172–182.
6. Кириченко О. А. Вдосконалення управління фінансовою безпекою підприємств в умовах фінансової кризи / О. А. Кириченко, І. В. Кудря // Інвестиції : практика та досвід. 2009. № 10. С. 22-26. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ipd_2009_10_7 (дата звернення: 20.08.2022).
7. Нонік В. В., Сергійчук М. Д. Сутність фінансової безпеки та фактори її забезпечення / В. В. Нонік, М. Д. Сергійчук // Сучасні тенденції розвитку бухгалтерського обліку та оподаткування : Тези виступів Міжнар. наук.-практ. конф. 2016. URL: <http://eztuir.ztu.edu.ua/123456789/6324>

References

1. Blank I. A. Upravlenie finansovoy bezopasnostyu predpriyatiya. K. : Nika-Tsentr, Elga. 2004. 784 s.
2. Vdovenko L. O., Chernenko O. S. Finansova bezpeka subiektiv pidpriemnytstva v ahrarnii sferi : Monohrafiia / L. O. Vdovenko, O. S. Chernenko. Vinnytsia : TOV «Nilan-LTD», 2017. 252 s.
3. Hryvkivska O. V. Zabezpechennia finansovoi bezpeky silskoho gospodarstva : [Monohrafiia] / O. V. Hryvkivska. Ternopil : Aston, 2012. 340 s.
4. Zakharov O. I. Orhanizatsiia ta upravlinnia ekonomichnoiu bezpekoiu subiektiv hospodarskoi diialnosti : navch. posib. / O. I. Zakharov, P. Ya. Pryhunov. K. : 2008. 257 s.
5. Kartuzov Ye. P. Vyznachennia finansovoi bezpeky pidpriemstva: poniattia, zmist, znachennia i funktsionalni aspekty / Ye. P. Kartuzov // Aktualni problemy ekonomiky. 2012. №8(134). S. 172–182.

6. Kyrychenko O. A. Vdoskonalennia upravlinnia finansovoiu bezpekoiu pidpriumstv v umovakh finansovoi kryzy / O. A. Kyrychenko, I. V. Kudria // Investytsii : praktyka ta dosvid. 2009. № 10. S. 22-26. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ipd_2009_10_7 (data zvernennia: 20.08.2022).
7. Nonik V. V., Serhiichuk M. D. Sutnist finansovoi bezpeky ta faktory yii zabezpechennia / V. V. Nonik, M. D. Serhiichuk // Suchasni tendentsii rozvytku bukhhaltenskoho obliku ta opodatkuvannia : Tezy vystupiv Mizhnar. nauk.-prakt. konf. 2016. URL: <http://eztuir.ztu.edu.ua/123456789/6324>